Consueta per la nit de Nadal

Edición de GUILLERMO DÍAZ-PLAJA

Publicamos a continuación un misterio navideño de finales del siglo XIV, *procedente del manuscrito Llabrés, n.º 1139, de la Biblioteca Central de Cataluña, folios 80 y 81.*

Se trata de una interesante pieza, en que se mezcla la tradición evangélica y el folklore navideño de la Adoración de los pastores.

Hemos intentado una distribución de la acción en cinco escenas, que deberían desarrollarse en cinco "locs" distintos: la casa de José y María, el camino de Belén, el palacio del Emperador, el campo donde están los pastores con sus ganados y el portal de Belén donde adoran al Niño.

La acción era en parte cantada con música litúrgica (y el texto indica cuál es la melodía: "Passio", "Alma laudes") y en parte recitada (parlant). *Es muy interesante el villancico final, con el estribillo* quina meravella!

Hemos modernizado la ortografía, cuando era necesario para la comprensión del texto, respetando las formas arcaicas y dialectales —seguramente valencianas— del texto. Las palabras ilegibles del manuscrito se substituyen por puntos suspensivos.

[ESCENA I]

[JOSEP]

Mane lo gran Cesar
a tots, generalment,
que tots degan anar
a fer son manament.

Co

Què'm dieu, Verge Sancta?
Consolau-me mesquí
que no sé trist io que face
com pens en lo camí.

MARIA

Joseph lo meu espós
..... treball més greu
a mi molt enutjós
pensant vos no us canseu.

Co

Anau-vos-en molt prest d'ací,
Joseph, molt prestament.

JOSEPH

Verge, donau camí
de molt bon grat son content.

Co

En Betlem [h]aveu d'anar,
y que allà nos scrigam,
així ho mana lo gran Cesar.

Co

La ley ha de ser servada
de l'emperador Cesar.

MARIA

Veus-me ací aparellada
per a fer vostro manar.

Co

Joseph le ..... posada
prop és y no luny d'ací.

JOSEPH

La ciutat veig tan poblada
no sé ahont vaja mesquí.

(Are toca a l'hostal, parlant:)

¡Oh de la casa, senyor y guardia!,
voldriau-nos acullir
a mi y la companya?

[H]OSTALER

En bon prou? Feu vostre via,
que ací star no poreu.

JOSEPH *(cantant «De passio»:)*

Ahont iré io qui só vell,
desconsolat fora remey?;
allà veig un loch apartat,
stable em sembla en veritat.

Jo[SEPH]

Oh, Maria, anar-hi hem!

MARIA

Anem, Joseph, y no tardem,
y prengam-ho pacientment,
puix [h]o vol Déu Omnipotent.

[ESCENA II]

(Are arriba a Betlem, y diu a to de «Alme laudes»:)

Humil Verge, si a Vós plau,
ací vull io que reposeu,
per lo treball que aportau
del gran camí que fet haveu.

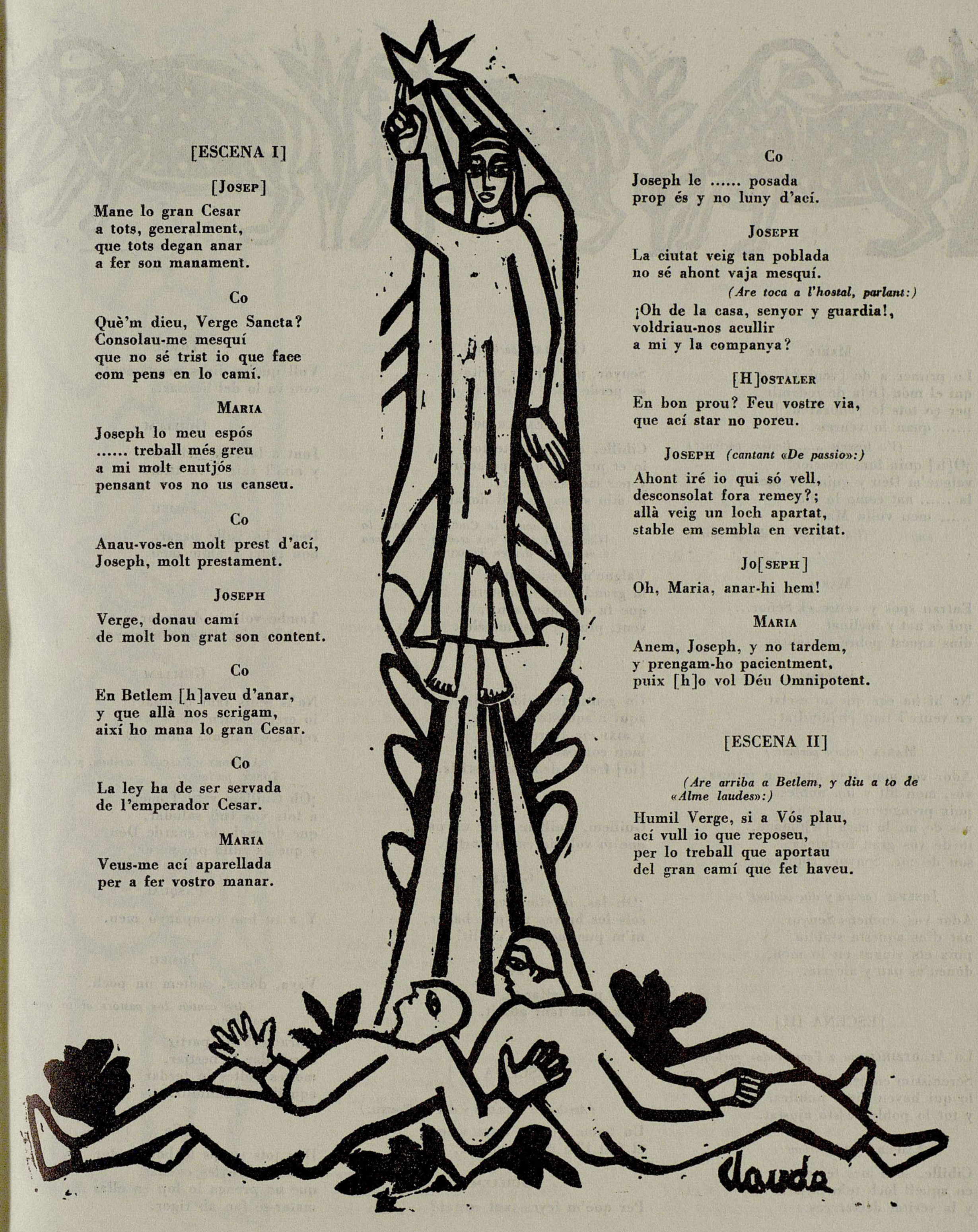

MARIA

Lo primer a de [venir?]
qui el món [h]a de redemir
per ço tots lo [adorareu?]
..... quan lo veureu.

(Va JOSEPH ..... *Betlem parlant:)*

¡O[h] quin lum interior!
valgue'm Déu y quina resplendor
la ..... nat como lo dia
..... meu vulla Maria.

(Va a MARIA, *y diu parlant:)*

. . . . . .

MARIA

Entrau spós y veure el Señor...
qui és nat y inclinat
dins aquest pobre pessebre.

JOSEPH

No hi ha cor qui no esclat
en veure'l tant [h]umiliat.

MARIA *(adora parlant:)*

Ador vos mon Déu amat en puresa,
vós, mon fill y ma noblesa,
puix prenguéreu ab gana
vós de mi la carn [h]umana,
io de vos gran fortaleza
sou de mi, Senyor, riquesa.

JOSEPH *(adora y diu parlant:)*

Ador vos, immens Senyor,
nat dins aquesta stablia,
puix ets vingut en lo món,
doneu'ns pau y alegria.

[ESCENA III]

LO ALGOTZIR *(torna a l'emperador parlant:)*

Sereníssim emperador
lo qui haveu dit e publicat
y tot lo poble [e]stà ajustat.

EMPERADOR *(parlant:)*

Cibille, sens mes temor
en aquell loch te'n pujaràs
y la veritat declareràs.

CIBILLE *(parlant:)*

Senyor, per dir les veritats
se perden les amistats.

EMPERADOR

Cibille, no tingas temor
io et jur a fe d'emperador,
y per més assegurar
le mio spasa et vull donar.

(Are se apuja le CIBILLE *y canta lo [Cant] del judici que troben y are ixen 4 pastors, y diu en* TOMEU:*)*

Valgue'm Déu infinit,
la grandíssima tempestat
que fa en aquesta nit,
vent, pluja y neu mesclat.

. . . . . .

Un gentil foch io faré
aquí n'aquesta spellitia,
y així em recrearé,
mon companyó cridaré,
[lo] fret li deu dar tristitia.

CO

Guillem, Guillem, vine un patit,
que io voldria en tu parlar.

GUILLEM

¡Oh las, io stic stertit
sols les barras no puc badar,
ni'm puc moure d'adolit!

TOMEU

Vina per scalfar-te,
puix estàs tant afligit.

[ESCENA IV]

(Arriba en GUILLEM *y diu en* TOMEU:*)*

Un home que és estat valent
el fret l'ha de turmentar.

GUILLEM

Per què'm feyes tant cuitar?

TOMEU

Vull que'm digas prestament
com va lo del bestiar.

GUILLEM

Junt a la vora del riu
y així'l veig ..... titar.

TOMEU

Déu t'ho vulle pagar,
bon fadrí y amic meu.

CO

També voldria demanar
si [h]as vist a mos compenyons.

GUILLEM

No'ls sents tant treullar?;
io crech deuen star
replegant alguns moltons.

*(*ANTONET *y* PASCUAL *arriben, y diu en* TONET, *parlant:)*

¡Oh Guillem y tu Tomeu,
a tots vos vull saludar,
que de mal vos guarde Déu
y que'ns vulla prosperar!

PASQUAL

Y a tu bon companyó meu.

TOMEU

Vaya, doncs, cantem un poch.

(Are canten los pastors al to que voldran:)

Hora serà de partir
a guardar lo bestiar,
moltes voltes lo terdar
aquell fa disminuir.

CO

Deu tots temps lo bon pastor
vellar sobre les ovellas,
que no prenga lo lop en ellas
matar-se fan ab rigor.

Co

Anem, doncs, sens detenir,
cantant aquelles guardar;
moltes voltes lo tardar
aquell fan disminuir.

(Ara apareix l'àngel, cantant «Gloria in excelsis Deo», parlant:)

Alegrau-vos tots, pastors;
are sapiau és nat
lo Fill de Déu [h]umanat
per rebre los pecadors.

Co

En Betlem lo trobareu
po ..... una establia
ver home nat de Maria,
anau-hi tots prest adorar-l'heu.

(Ací se alcen los pastors espantats, y diu en Tomeu*:)*

Mai tenia més gran visió
ni que tan gentil cantàs,
o com ma io spantat llas
veurem ab tanta admiratió.

Co

Pasqual, Pasqual, vina ací,
has vist lo gran esplendor?
o llas mesquí!, y què serà açò?
per ací m'[he d']amagar.

Tonet

Digas-me, bon compenyó,
què significa tot allò?

Pasqual

L'àngel del cel és a nô enviat,
dient que Déu ia [ho]me [és nat].

Tomeu

Puix que àngel nos envia Déu,
lo que diu gran bé serà.

Guillem

A Betlem prengam la via,
no'ns detingam en raons.

(Van-se'n cantant al to que voldran:)

Anem, germans, alegrement,
adorar Déu omnipotent.

Tomeu

Io li'n aport una pardilla
que agafí dins a un niu,
donar-le-hi-he de cor [h]umil,
sols que Joseph sia content...

Tonet

Io li'n aport una porcella,
molt ha que la tinch per porquera (?),
donar-li-he le partera,
y açò molt alegrement...

Pasqual

Io li'n aport un anyell,
cert que és gras y molt bell;
donar-li-he per amor d'ell,
y Ioseph sia content...

Guillem

Io li'n daré an el minyó
una coca y un rollo,
que aport an el meu sarró,
nous y avellanes compliment...

(Arriben en Betlem, y diu en Tomeu*:)*

Molt és xica la posada,
per un rey tan excelent.

Pasqual

De sus [o]berta, sens taulada?
No és loc suficient.

Guillem

No'ns detingam en raons,
toquem, veiam què dirà...

[ESCENA V]

*(*Tomeu *toca a l'[h]ostal parlant:)*

O de l'alta posade[r]
és nat ací un infant
Fill de la Verge Sagrada,
quis diu lo Messies Sanct?

Joseph

Aquest loch que tots cercau,
bona gent feu vostre vía,
que vostro gest no u plau
ni vull vostre companyia.

Guillem

L'àngel nos ix en via
diu que és nat lo Fill de Déu,
Fill de le Verge Maria,
guardant cascú ses ovelles
vigilant ab molt gran nit.

[Tomeu]

L'àngel nos porta novella
que vinguéssem nos [h]a dit.

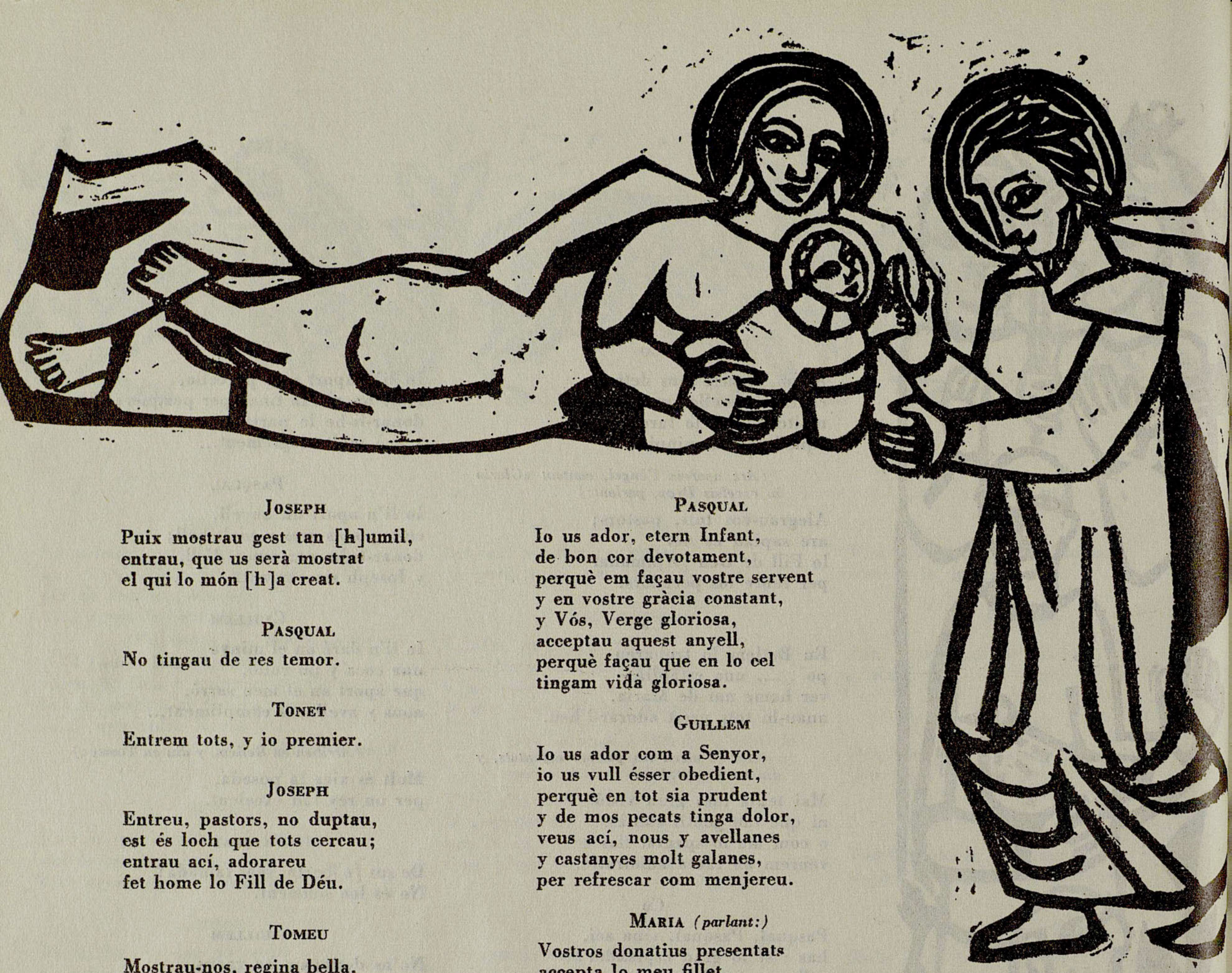

JOSEPH

Puix mostrau gest tan [h]umil,
entrau, que us serà mostrat
el qui lo món [h]a creat.

PASQUAL

No tingau de res temor.

TONET

Entrem tots, y io premier.

JOSEPH

Entreu, pastors, no duptau,
est és loch que tots cercau;
entrau ací, adorareu
fet home lo Fill de Déu.

TOMEU

Mostrau-nos, regina bella,
lo bon xicot que alleteu.

MARIA

Veus lo ací, bons pastors,
est és lo donunciat,
sia de tots adorat
com a digne de laor.

TOMEU *(ajonollat, adora:)*

Aquest vull io adorar
com a vertader Senyor,
perquè em face bon pastor
y [em] guart sempre de pecar,
y perquè vos le y pregau,
senyor, tan amorosa
com a cosa saborosa,
aquesta perdiu menjau.

TONET

Io us ador, rey excelent,
de bon cor y voluntat,
perquè em doneu caritat
y de virtuts compliment,
y vós, Verge gloriosa,
més esplendent que la stella,
puix no tinc io altre cose,
veus ací una porcella.

PASQUAL

Io us ador, etern Infant,
de bon cor devotament,
perquè em façau vostre servent
y en vostre gràcia constant,
y Vós, Verge gloriosa,
acceptau aquest anyell,
perquè façau que en lo cel
tingam vida gloriosa.

GUILLEM

Io us ador com a Senyor,
io us vull ésser obedient,
perquè en tot sia prudent
y de mos pecats tinga dolor,
veus ací, nous y avellanes
y castanyes molt galanes,
per refrescar com menjereu.

MARIA *(parlant:)*

Vostros donatius presentats
accepta lo meu fillet,
agraciant vos ell tal fet
per un cent vos seran dats.

TOMEU

Puix tots [h]aveu adorat,
prengam cantant nostre via.

GUILLEM

Anam com se vulla sia
en lo cantar concertat.

(Anant-se'n los pastors canten:)

Mas ho ho hou,
quina meravella!
mas ho ho hou
la galant donzella!

TOMEU

Gran meravella, per ma fe,
del xiquet que lo món sosté;
are tira le mamella,
quina meravella!

PASQUAL

Gran meravella, certament,
del Fill de Déu omnipotent,
que és nat d'una donzella;
quina meravella!

GUILLEM

Gran meravella, en veritat,
d'un Infant qui anit és nat,
Senyor del cel y de la terra;
quina meravella!

TONET

Gran meravella és estada,
parint, Verge s'és restada,
resplendent com una stella;
quina meravella!
Mas ho ho hou,
quina meravella!
Mas ho ho hou,
la galant donzella.

FINIS

LAUS DEO
HONOR ET GLORIA
PER INFINITA
SAECULORUM SECULA.
AMEN.
IHESUS.
M. D. G.

13 jan[er] 139